

6. Maximilien Robespierre ve Fransız Devrimi

Bugün Fransız Devrimi hakkında konuşacağım. Biraz zor bir konu. Başlangıçta biraz vakit kaybedecek olsak da kendime dersi anlatmak için 45 dakika bırakacağım. İki şey yapmak istiyorum. Devrimi, Kamu Güvenliği Komitesi üyelerinden biri olan, [Louise Antoine Leon] Saint-Just ile beraber [devrimin] tartışmasız en önemli üyesi Maximilien de Robespierre'in gözleriyle görmek istiyorum. Bir bakıma, Jakoben—Fransız Devrimi'ni somutlaştıran odur.

Bunu yaparken terörle ilgili, ve hepsinden öte, niçin insanların Devrim'e destek verdikleri veya karşı çıktıkları hakkında konuşmak istiyorum. Sonunda, göreceğimiz gibi, iş büyük oranda dine gelip dayanıyor. Ama önce, size daha önce kralın yargılanışı ve infaz edilmesine dair tek canlı yasadışı albüme sahip olduğumuzu söylemiş ve söz vermişim; bunları ve Vatandaş Marat'nın banyo küvetindeki ölümünü size gösterebileceğimi düşündüm. Bunu yapabilmek için bir destek getirmeye karar verdim. Hızlı ölümü hafife almıyorum. Başını küçük bir pencerenin altına koyarak hayatına son veren bir adam hakkında henüz bir kitap bitirdim. Biliyorsunuz, insanlar o zamanlar ufak tefekti; ama bu kadar küçük olabilecekleri gerçekten aklınıza gelmemişti, değil mi? Bunun ne olduğunu biliyor musunuz; nereden geldiğini; bu giyotinin? Bunun ne için kullanıldığını biliyor musunuz? Ne? Hayır. Bu gerçek. Bunu yaptığımda gerçekten canım yandı. Bununla ilgili ailenize yazmayın; özellikle siz birinci sınıflar yazıp, elinde bir giyotin sallayıp ortalıkta dolaşıyordu. İşte yine yapıyor” demeyin. Hayır, bu [giyotin] puro için.

Öğrenci: Ben de öyle düşünmüştüm.

Profesör John Merriman: Öyle mi düşünmüştün?

Öğrenci: Puro, harika bir şey!

Profesör John Merriman: Hayır, ben kullanmıyorum. Her neyse, ilkini gösterebilir misin? Bu kralın yargılanış anı. Bu kral. Sadece bazı kısımlarını çevireceğim. Bütün her şeyi çevirmeyeceğim. Fransızca bilmiyorsanız bu sorun değil. Sadece ortamın havası için. Atmosfer böyle. Onu yargılıyorlar. Kötü şeyler yapmış. Birkaç dakika içinde parçayı çevireceğim. Bu belki biraz fazla vakit alıyor ama harika bir şey. Bu Fransız Devrimi hakkında bir rock operasından. Keith Richards burada canlı. Keith Richards? Anlatması uzun iş. Kusura bakmayın. XVI. Louis, bu onun en iyi anydı. Bu XIV. Louis değil.

Ondan suçlamalara cevap vermesini isteyecekler; yaşlı adam verecek. “Suçlamaya, iddiaya cevap ver, ulusa karşı ne yaptın?” Çok hoş. Dinleyin. “Aranızda, yargıç arıyorum ama tek gördüğüm itham edenler.” (Bütün her şeyin çevirisini yapmayacağım) “Bu korkunç şeyi asla ben yapmadım. Asla ülkeme ihanet etmedim. (Yanlıı olduğu meydanda) “Hayat bana bazı talihsizlikler yaşattı, ölüm beni hiç korkutmuyor. Belki Fransa'ya benden daha iyi bakabilirsiniz; benim yapabildiğimden daha iyisini yapabilirsiniz. Onu kendi aşırılıklarından koruyun. Aileme iyi bakın.” (Onlar da bu durumdan pek iyi bir şekilde sıyrılmadılar.) “Çocuklarıma göz kulak olun. Sizden yapmanızı istediğim tek iyilik bu olacak. *Je n'ai plus rien à vous dire*. Söyleyeceğim başka bir şey yok.” (Şimdi oylayacaklar. Yaşasın diyenler,

ölsün diyenler) *La mort*, ölüm. Saint-Just, “ölüm.” Marat—kararını birkaç dakika içinde verecek. Onunki de öyle.

Şimdi, yaşlı adamı infaz ediyorlar. Bu da Vatandaş Marat’ın ölümü. Normandy’li ve bir kralcı olan Charlotte Corday ile buluşuyor. Banyo küvetinde. Her şeyin çevirisini yapmayacağım. “Vatandaş, kapıyı vurmadan geliyorsun. Banyoda Marat’yı çıplak olarak görüyorsunuz. Adın ne? Charlotte. Çok güzel gözlerin var. Biraz daha yaklaş. Senin için ne yapabilirim? (Bunu çevirmeyeceğim) “Bunlar hoşuna gitti mi, Vatandaş? Niçin öyle birden kötü kötü bakmaya başladın? Seni korkutmak için piç herif. Bıçağı ne yapacaksın? Ahhh! Canlı işittiniz. Bu kadar. Tamam mı? Işıkları açabilir miyiz?”

Maximilien Robespierre 6 Mayıs 1758’de Arras’da doğdu; Fransa’nın kuzeyindeki bu güzel kasaba I. Dünya Savaşı sırasında harabeye döndü. Babası avukattı. Avukat çocuğu ve torunuydu. Babası zengin bir bira üreticisinin kızıyla evlendi; Maximilien’in doğumundan sadece birkaç ay önce evlendiler. İki kızları oldu; biri öldü, bu oldukça normal, kardeşi Augustin sonra doğdu. Babası dengesiz bir adamdı; çocuklarının tamamının doğumlarında evi terk etmişti. Sonunda Almanya’da öldü.

Robespierre’in hiçbir zaman bir ailesi olmadı. Psikolojik tarihle uğraşanlar bunun üzerine çok kafa yormuşlardır. Dört kişilik aile, anne tarafından büyükannenin ve halaların ellerinde büyüdüler. Aslında, sekiz yaşında yetim düşmüştü. Karısının ölümüne sebebiyet verdiği için babasının hissettiği suçluluk duygusunu hissediyordu. Kız kardeşi babası terk ettikten, kaybolduktan sonra hatırlıyor: “Onda büyük bir değişiklik oldu, kendi yaşıtı diğer bütün çocuklar gibi geliyordu; düşüncesiz, kavgacı ve akli bir karış havadaydı. Ailenin reisi olduğu için, deyim yerindeyse, en büyük olması itibarıyla, duruldu, sorumlu ve çalışkan bir hâle geldi. Bizi etkileyen bir ağırbaşlılıkla bizimle konuşurdu. Oynadığımız oyunlara katılacaksa, bu onları yoluna koymak içindi. Bizi çok şefkatle severdi, bizim için her şeyi cömertçe yapardı.”

Bundan dolayı, eğer bir psikolojik tarihinin yorumuna inanacak olursanız, “Sadece bir düzen adamı olabilirdi. Can havliyle kendisini sosyal düzene adapte etmeye çalıştı. Babasını hem seviyordu hem de ondan nefret ediyordu; annesine ise hayrandı. Babasının suçunu hissetmesi tüm hayatına damgasını vurdu; bu aynı zamanda gerçekten kendi çocukluğunun ölümünü temsil ediyordu.” Son saatlerinde, ölüm arzusu, kendini koruyabilecekken hareket edemeyecek kadar aciz olması bu çerçevede anlaşılabilir. Ciddi ve sorumlu birisi olmaya zorlanmıştı. Yalnızlık ve birbaşına kalma tutkusu vardı. Fakir olmanın ne demek olduğunu biliyordu. Bir tür aşağı doğru sınıf atlamanın örneği idi.

Hayır kurumlarından aldığı destekle önce Arras’da sonra da Paris’te okula gitti; gerçekten zekiydi. On bir yaşında Lois le Grand’ın orta okuluna gitti; orada yıldız bir klasik öğrencisi oldu. Başkası değil, kral ve kraliçe, Fransa’nın kuzeyinde şampanya diyarındaki Reims’dan geçerken onlar için kendi yazdığı bir şiiri okumak üzere bütün çocuklar arasından seçildi. Yağmur yağdığından dolayı, kral ve kraliçe sürücüyü yola devam etmesini söylediler, Robespierre’in kısa şiirini dinlemek için durmadılar ve arabaları çekip giderken [Robespierre’in] tek güzel kıyafetini kirletecek şekilde çamur sıçrattı.

1780 yılında Paris'te diplomasını alarak bir avukat oldu; Paris parlamentosunda bir avukat. Aldığı burs, eski rejimde olageldiği üzere, küçük kardeşine geçti. Académie tarafından düzenlenen edebiyat yarışmalarına katıldı. Bir keresinde büyük Rousseau'nun dikkatini çektiği söyleniyor ama bu oldukça küçük bir ihtimal. Ama Metz'de, Acedémie ödül olarak ona bayağı yüklü bir para olan 400 pound verdi. Arras'daki Académie'ye seçildi. Hukuk davalarında fakir ve acizleri müdafaa etti. Bir keresinde bir manastırda, keşişler tarafından hırsızlıkla suçlanan bir adamın tarafını tuttu; hırsızlığı yapan aslından keşilerden biriydi. Bir defasında birisi ölüme mahkum edildiğinde şöyle demiş: “Suçlu olduğumu çok iyi biliyorum ama birisini kendi ölümüne göndermeyi hayal edemiyorum.”

Başta, ama sadece başta, ölüm cezasına inanmıyordu. Onunla aynı fikirde olan herkes ölüm cezası vererek onun Devrim'i kurtardığını söyler. Şöhretinden dolayı—bu genç bir avukatın kariyerinin oluşumunun klasik bir örneği—Artois'dan Genel Meclis'e (Estates General) seçildi. Fazla tanınmıyor. Paris'e gittiğinde tutanaklarda adı bazen “Robes-Pierre”, bazen “Robespierre” diye geçiyor. Bazen Robert, yani Robert ismi gibi, bazen sadece Robert, sanki ilk ismiymiş gibi, ve Pierre de soyadıymış gibi. Varlığını yavaş yavaş hissettirmeye başladı; her zaman yumuşak bir tonda konuşurdu.

1789'da Meclis'te altmış sekiz defa konuşma yaptı ve yavaş yavaş tanınmaya başladı. Basın özgürlüğü üzerindeki tüm kısıtlamalara karşıydı; bu tabii ki sonradan değişecek. Rousseau'nun umumi irade kavramına çok sık atıfta bulunarak kralın meclis tarafından önerilen yasal tedbirlere karşı çıkmak veya geciktirmek hakkının olmadığını savunuyordu. Bunu yaptığınızı okumadan biliyorsunuz. XVI. Louis'yi Varennes'den geri getirmek için gidenlerle birlikte Meclis'in sol cenahında yer aldı. XVI. Louis ve karısı Marie Antoinette panik halinde güney Hollanda'ya yani Belçika'ya doğru kaçıyorlardı. Bu bahsettiğimiz adam kral. Önce kendisi orada olmalıydı. Kral bu. Bu tamamen giyinik olarak Marat. Bu da Maximilien Robespierre.

Çok sık konuşmasına rağmen, konuşması monoton ve cansızdı. Kariyerinin sonuna kadar da bu böyle kalmıştır. İngiliz yazar Carlyle onu “yukarıya doğru kalkık kafasıyla, endişeli, önemsiz, beceriksiz görünüşlü gözlüklü bir adam, gözleri sorunlu, dikkatli birisi olarak tanımlamıştı. Geleceğin belirsizliğini donuk donuk anlamaya çalışır; ama yoğun bir arzu ve inanç ile—söylediği her şeye inanarak—konuşurdu.” Frengiden ölen kralın baş danışmanlarından biri olan Mirebeau onunla ilgili olarak “Bu adam çok yükselecek çünkü söylediği her bir şeye inanıyor” diyor. İlkelerinde katı, davranışlarında sade ve doğal görünüyordu. Bir İngiliz onun için “karakterinde bir Fransız'da bulunan dönemliğin eseri yok” diyor.

Bütün erkek vatandaşların oy verme hakkı olduğu fikrini savunuyordu; böylece vergisini veren aktif vatandaş ve vergisini ödeyebilmek için yeterli parası olmayan bunun için de oy veremeyecek olan pasif vatandaş fikrine karşı çıkıyordu. Birçok şeyin yanında hem hukuki olarak hem de fiziki olarak kralın tahttan indirilmesi çağrısını yapıyordu. Çevresinde “namuslu” olarak biliniyordu. Hayranlık mektupları alıyordu. Bir keresinde meclisten çıkışında kalabalık bir grup kafasına meşe yapraklarından bir taç takıp şehirde zafer turu attırdı. Her zaman kusursuz beyaz kıyafetler giyiyordu. Saç tozu serpilmiş bir peruk takıyordu; bu aslında fazlasıyla eski rejim tarzıydı, hiç devrimci sayılacak bir şey değildi.

Öyle dışarı çıkıp kolayca herkesle senli benli olacak, Fransızca ifadeyle *tutoie* tipinde bir insan değildi. Devrimciler senli benli olurlardı—içtenlikli biçimi kullanırlardı—yani *tutoie*'nin üçüncü çoğul çekimiyle *tutoient*. Almanca'daki *Sie* (siz) yerine *Du* (sen) gibi. *Du* gündelik kullanım biçimi. Herkes eşitti; bundan dolayı sosyal statü olarak yukarıda da olsa onlara “vous” yani “siz” diye hitap etmiyordu. İnsanların ona dokunmasından hoşlanmazdı. Aslında muhtemelen hiç kimseyle birlikte olmamıştı. Sadece birkaç kez hafif ve sadece mektuplar vasıtasıyla flört etmişliği vardı. Onu yakaladıklarında, ahmakça bir Amerikan benzetmesi olacak ama, bir futbol antrenörünün büyük bir hezimetten sonra insanlar tarafından ayaklarının yerden kesildiğini düşünün. İnsanların ona dokunmasından hoşlanmıyor. Onlar tarafından alıp götürülmekten haz etmiyor. Bir tür keşiş gibiydi; daima yalnız olmayı tercih ediyordu. Makul ölçüde yemek yedi.

Ona gönderilen bir mektupta şöyle deniyor: “Namuslu olduğun kadar cesursun,” ve gerçekten öyleydi, “her zaman hislerini açık bir şekilde gösterdin. Seni harekete geçiren veya konuşturan hiçbir zaman şahsi çıkarların değil hep halkın yararı olmuştur.” Sıradan insanlarla kendini özdeşleştirmişti; sonunda Paris'in daha zengin kısmı olan Batı Paris'e yerleşti; Foubourg Saint-Honoré ismindeki bir caddenin üstünde bir marangozun evine. Bunlar gerçekten onun en mutlu zamanlarıydı. Bir ailesi oldu. Daha önce sahip olmadığı küçük çocukları oldu; normal bir durum. Onun görmeye gelenler onu kanepede yayılmış olarak buluyorlardı; aile fertleri bakışlarından ne istediğini tahmin etmeye çalışıyorlardı. Daha fazla üzüm mü? Daha fazla süt falan mı? İstiyordu. Çok okuyordu. Konuşmalarını elle yazıyordu. Her zaman saçları iyi taranmış ve üzerine saç tozu sepilmişti, cübbelerin en temizini giyerdi vesaire vesaire.

Jakoben Kulübü'nün bir müdavimi olmuştu. Feuillantlar, Cordelierler ve Jakobenler gibi kulüplere böyle isimler verilmiş olmasının bunların dini tarikatlarla bir alakaları olduğu anlamına gelmemeli; Jakobenlerin dini bir tarikat olması düşünülemez. Buluştukları geniş mekanlar kiliseler ve manastırlardı. Her zaman en büyük yapılar bunlardı. Bu kulüplerin solunda yer alan Jakobenler, 14 Temmuz 1789'da Bastille'in düşüşünden hemen önce ilk toplantılarını yapmışlardı. Jakobenler, devrimin büyük sol kanat unsurlarıydılar. Parisli Sans-Culottes'ların gücünü destekliyorlardı. Bu İngilizce sözlüklere girmeyi başaran çok önemli diğer bir Fransızca kelime.

Sans-Culotteslar Devrimi destekleyen bir gruptu. Teknik olarak, *sans culottes* külot giymeyen birisi demek. Ama buradaki anlamı bu değil. Burada aristokratik tarz külot pantolon giymeyen anlamı var; bu bir siyasi davranış biçimiyle özdeş hale geldi. Otuzlar Kulübü (the Club of the Thirty) denen bir kulübün toplantısına katılan bir aristokrat olabilirdiniz; nitekim katılan liberal aristokratlar vardı. Bu kulüp en azından başlangıçta Devrimin anayasal monarşiye doğru itilmesine destek verdi. Eğer Devrime karşıysan bu bir *aristo* olduğun anlamına geliyordu. Bir *aristokratsın* yani. Eğer Devrimi destekliyorsan, halkın bir parçasısın demektir bu. Kırmızı rengini seçiyorlar çünkü kırmızı, Devrim'in sol kanat yorumunun rengi oluyor. Fransa'da bulunduğu yere göre karşıdaki insanın yanaklarını üç kez öpüyorsun; bu vatandaş (Fransızca'da erkek vatandaş *citoyen*, kadın vatandaş *citoyenne*) olarak sahip olduğun birlik ve beraberlik duygusunu göstermenin bir yolu.

Bu arada bu öpüşme olayı Fransa’da korkunç derecede önemli; bunun böyle olması büyük oranda on dokuzuncu yüzyılın sonlarında yirmi yüzyılın başlarında gerçekleşiyor. İnsanlar birbirleri arasındaki mesafeyi muhafaza ediyorlardı; halbuki şimdi eğer Paris’te yaşıyorsan iki kez öpmek zorundasın; veya on altıncı bölgedeysen hiç öpüşmüyorsun sadece el sıkışıyorsun. Paris’in banliyölerinde yaşıyorsan, çoğunlukla dört kez öpüyorsun. Fransa’nın güneyinde yaşıyorsan, üç kez öpüyorsun. Hérault bölgesinde yani Bas-Languedoc’da Bézier’de yaşıyorsan, üç kez öpüyorsun. Geleneksel olarak daha aristokratik, daha resmi bir şehir olan Montpellier’de, burası büyük bir üniversite kasabasıydı, gerçekten çok canlı bir yer; burada sadece iki kez öpüyorsun. Bu yanaklardan öpme olayı gerçekten devrimsel dayanışma göstergesiydi.

Semboller çok önemliydi. Eğer bir sancak taşıyorsan, ki hakkında okuyacağımız Valmy Savaşı’nda sancaklar vardı, bunlar Devrim düşmanlarının çok profesyonel ordularını durduran Sans-Culottesların sancağıydı. Yani adam tek bir iradenin gerekliliğine inanıyor. Yine bu Rousseau’nun devrimi düşmanlarına karşı korumak için ileri sürdüğü umumi irade fikrinden geliyor. O Fransız Devrimi’ni sola doğru kaymasına destek veren insanlardan biri. Onun ilkeleri sarsılmazdı. Onlarla ilgili tutumunu hiç değiştirmiyor. Tabii ki, geriye dönüp totalitaryanizmin kaynağını, Kamu Güvenliği Komitesi’ne rağmen Robespierre’de görmek akıl kârı bir şey değil.

Robespierre de döneminin insanıydı. Mülkiyetin her türlüsüne karşı değildi. Fransızca ifadeyle *les gros* yani çok fazla haksız kazanılmış mülkün sahibi olan insanlara karşıydı. Herkesin yaşamını sürdürebilecek kadarına sahip olması gerektiğine; hiçbir mülkü olmayan ve vergi vermeyen insanların da, daha önce dediğim gibi, oy verme haklarının olması gerektiğine inanıyordu. Jakobenler gibi, o da insanların karınlarını doyurmaya yetecek kadarına sahip olmaları gerektiğine inanıyordu. Fransız Devrimci siyasi kulüplerinde, siyasi cemiyetlerinde ve mahallelerini yabancı işgalcilere veya kendi içlerinden çıkan isyancılara karşı nasıl savunacaklarının planlamasını yapmaya başlayan mahalle örgütlerinde rastlanan gerginliklerden bir tanesi, tabii ki ekmeğin fiyatıyla ilgiliydi; bu gerçekten çok önemli bir konuydu.

Bir iki hafta içinde ekmeğin halk hareketleri açısından nasıl bir fark yarattığıyla ilgili konuşacağım. Turgot’un 1770’lerde savunduğu türden serbest ticarete inanan insanlar, piyasanın ekmeğin fiyatını tespit etmesi gerektiğine inanıyorlardı. Ama diğer yandan ekmeğin fiyatının her zaman makul bir düzeyde tutulması ve böylece herkesin karnını doyurabilecek kadarına sahip olması gerektiğini savunan bir gelenek de vardı. Jakobenlerin pek çoğu en yükseğe yani maksimuma, ekmeğin fiyatının maksimumda olması gerektiğine inanıyorlardı. Devrimci soldaki veya merkez soldaki rakiplerine Girondinler deniyordu; tahtaya yazdım ve dersin web sitesine de kelime olarak koydum.

Girondinler, G-I-R-O-N-D-I-N, aynı zamanda bugün Bordeaux takımının da ismi, Bordeaux’dan ve Girondin bölgesinden, pek çoğu öyleydi. Bunlar tüccar. Serbest ticaret insanları; aynı zamanda özgürlük, kardeşlik ve eşitliği ülke dışında yaymak adına ülke dışında savaşmak konusunda hiçbir çekinceleri falan yok. Bu önemli alıntıyı ifade etmek için mücadele ediyorum. Girondinler savaşmaya bayılıyorlardı. Fetihler yapmak ve “özgürlüğü”

diğer ülkelere taşımak söylemi aralarında yaygındı. Pek çok insanın yaptığı gibi bunun öyle pek ciddiye alınacak bir yanı yoktu; Fransız kuvvetleri Rhineland'e doluştuklarında, buranın fahişeleri Fransız bayrağının renkleri olan kırmızı, beyaz ve maviye bürünmüş yeni müşterilerine hoşgeldin demek üzere hazır bekliyordu.

Robespierre, daha önce bahsettiğim türden Grub Caddesi tipi yazarlardan olan Brissot'a karşı Fransa'nın savaşa girmemesi gerektiğini iddia eden bir dizi konuşma yaptı. Birkaç dakika sonra daha ayrıntılı konuşacağımız gibi, bu konuşmasında Devrim'e karşı tehdidin bir avuç Alman göçmenden değil, Fransa'nın içinden karşı devrimcilerden geldiğini söyledi. Bunun altını çizmek gerekir. İkinci olarak, her yerde savaş açmanın o anda hâla kral olan kralın ve karşı-devrimcilerin ellerini güçlendireceğini, belki de bir askeri diktatörlüğün yolunu açacağını iddia etti. Bu nasıl bir öngörüydü? Çünkü Napolyon ile birlikte olacak şey tam olarak buydu. Dahası, savaşın askerleri halkın kalan kısmından ayıracağını iddia etti. Aslında, *levée en masse*, yani zorunlu askerlik—bu arada giyotinim az daha düşüyordu—bunu halletti; çünkü bütün vatandaşlar asker oldu, *vesaire vesaire*. Ama Robespierre bir şey söylüyordu. Bu gerçekten çarpıcı kısa bir konuşmaydı. Bundan birkaç satırı size okuyacağım. Geçen beş yılda bu ülkedeki siyasi hayatı düşünecek olursanız, bu sözler doğru gibi gelebilir.

Robespierre diyordu ki “Bir siyasetçinin kafasından çıkacak en saçma fikir, kendi hukukunu ve anayasasını benimsetmenin bir halkın yabancı bir ülkeyi işgal etmesi için yeterli bir sebep olduğuna inanmaktır. İnsanın haklarını ilan etmek bütün insanlık üzerinde parlayan bir güneş ışığı huzmesi değil; ne de aynı anda tüm tahtları sarsacak bir yıldırım çarpması. Bir devrimin nihayetinde dünyanın kaderini etkilemeyeceğini iddia falan etmiyorum; ama diyorum ki bugün etkilemez.” Enteresan! 1792'de bu tartışmayı kaybetti; aslında Devrim'e karşı düzenlenen komploları kınaması, terörle kendini dışa vuran devrimle ilgili bir paranoyaya katkıda bulunmuş olabilir.

1792 yılının 20 Nisan'ında, Girondinler ve kral arzularına ulaştı ve Belçika'ya yani Avusturya Hollandasına giren Avusturya ve Fransız kuvvetlerine savaş ilan edildi ve bu savaş bitmek bilmedi. Burada birkaç önemli nokta belirtmek istiyorum. Bunun için şu kağıtları kullanacağım. Devrim'e karşı tehdit sadece Avusturya'dan gelmedi, İngiltere, Prusya ve Rusya'dan yani büyük müttefiklerden geldi. Robespierre bunu bildi. Devrimin karşısında iki karşı-devrimci tehdit vardı; bunun zamanlaması konusunda kitapta ilgili kısımları okuyabilirsiniz; lütfen okuyun. En önemlisi değil ama bahsetmeye değer olana federalist başkaldırı denmiştir. Bu [hareket], tüccarın ve serbest ticaret yapanların büyük rol oynadığı şehirlerde temellenmişti.

Bu da *la belle France*'ın yani Fransa'nın haritası. Bordeaux'dan halihazırda bahsettik. Burada şarap tacirleri ve gösterişli topraklar vardı. Sonra Marsilya var. Toulon on dokuzuncu yüzyılda ulaşacağı büyük liman konumunda değil henüz. Marsilya var. Fransa'nın ikinci büyük şehri, ve yemek kültürü merkezi olan—bu bugün için bile doğru—Lyon var. Varennes sadece kralın yakalandığı yer. Orada yukarıda. Bu arada, 1790'da yerel seçkinleri yani papaz ve soyluları tırpanlamak ve ülkenin daha rasyonel bir şekilde örgütlenmesini sağlayabilmek amacıyla—bu Aydınlanma'dan filozoflardan çıkan bir şey—bölgeler, Fransıca tabirle

départements yaratılıyor. Her birine nehirlerin isimlerini veriyorlar, bazılarında da dağların. Hepsini için birer başkent yaratıyorlar.

Bunların hiçbirisi önemli değil, sadece neler olup bittiğini gözler önüne seriyorlar. Bu Haute-Vienne, Limoges'un başkenti. Bu Corrèze, başkenti Tulle. Yukarıdaki Creuse, başkenti Guéret. Bu Rouen, Seine-Maritime'da. Bu Atlantik Pireneleri, başkenti Pau, vesaire vesaire. Federalist isyan Cannes'da da baş gösteriyor; daha önce bahsettiğimiz Charlotte Corday bu bölgeden geliyor. Burası Calvados bölgesi, muhteşem bir elma konyağının da adı aynı zamanda. Federalist isyanın patladığı en önemli yerler Lyon, Cannes, Marsilya ve Toulon. Tabii ki, devrimcilerin orduları, cumhuriyetin—sonradan cumhuriyet oluyor—sıradan vatandaşlarının orduları onları eziyor. Üzüm gibi eziyor.

Lyon'da, Kamu Güvenliği Komitesi üyelerinden biri olan ve tekerlekli sandalyeye mahkum olmuş Couthon diye bir adam var—bunu C-O-U-T-H-O-N diye okuyabilirsiniz, bu adam Lyon'u Kartaca misali—toprağını tuzla dolduracağı—mahvedeceği tehditlerini savuruyor; milleti Place Bellecour meydanında idam ediyorlar. Bu federalist isyan Paris merkezli, Fransız Devrimi'nin en aşırı sol yorumu olan Jakobenlere karşı gerçekleşiyor. Bu arada daha da solcu olan gruplar var. Jakobenler o kadar da aşırı sol sayılmazlar; Les Enragés yani Kızgınlar diye bir grup var. Gracchus Babeuf isminde tüm mülkiyetin yasaklanması gerektiğini savunan bir adam var. Bunlar sadece küçük bazı gruplar. Babeuf, Paris'in güneyinde Loire'a yakın bir yer olan Vendôme'da giyotinle idam ediliyor. Onun yargılanması muhteşem bir kaynak; Gracchus Babeuf'un mahkemesi, orijinal bir kaynak.

Her neyse, işte federalist isyan bu. Ama devrime karşı en esaslı tehdit köylülerden geliyor. Fransa'nın batısında bizim yaşadığımız yere yakın bir yerdeki köylülerden geliyor. Bu sonra patlak veriyor. Birkaç dakikalığına batıdaki bu isyanla ilgili konuşalım. Hep derler ki köylüler tarlalarından bir günden daha uzun bir süre ayrılmazlar; ama Mao veya Ho Chi Minh'in ve başka bir sürü insanın da gösterdiği gibi bu, hiçbir zaman doğru değil. Savaş insanın kanını donduracak bir acımazsızlık ve vahşete sahne oldu. Her iki tarafta da katliamlar oldu. Orada koyu alanda kaybolmuş, olan Vendée, bir bölge haline getirildi; 85 numaralı yer. Burası öyle bir kan gölüne döndü ki; Batı'daki bütün karşı devrime Vendée dendi.

Kelimenin tam anlamıyla tarihin içindeyiz şu anda; çünkü benim rahmetli ve özlemle andığım dostum Charles Tilly uzun bir süre önce Vendée başlıklı bir kitap yazdı. Bu kitap bazı insanların hayatlarını riske atmak pahasına neden devrime karşı çıktıklarını açıklamaya çalışmıştı; ve açıklamıştı—geçen sürede bunu değiştirecek bir şey de çıkmadı. Çok uzakta yaşamayan insanlar devrimi desteklediler. Bir bölgeyi inceledi, neresi olduğu o kadar önemli değil; şunu buldu: bu koyu bölgenin kuzeyi civarında, başka bir bölge olan Maine-et-Loire'da, bocage, B-O-C-A-G-E, yani Koruluk bölgesinde işte İngilizce'de olan başka bir Fransızca kelime. Burası çalılardan oluşan çitlerin diyarı. [Ne diyordum] Tilly, büyük riskler alarak devrime karşı koyan insanların olduğunu keşfetti; ama cumhuriyetçiler vakit kaybetmediler; korkunç vahşetler gerçekleşti. Çok tehlikeli bir nehir olan Loire Nehri'nin girdaplı sularında binlerce papazı boğdular; altlarında delik olan sandallara bindirip nehre bıraktılar; onlara pek şans bırakmadılar. Yukarıda La Rochelle'de, Il de Ré'de bir sürü insanı öldürdüler.

Tabii ki, monarşiyi temsil eden, soyluları temsil eden güçler çok daha acımasızdı. Hiç abartmıyorum, insanları çarpmıha gerdiler. Döverek öldürmeden önce onları haçı öpmeye zorladılar. Gerçekten berbat bir zamandı. İsyan edenlere ve etmeyenlere baktığımızda, en azından bu bölgeye dair söyleyebileceğimiz şeylerden bir tanesi, bu gerçekten doğru, buralarda geleneksel seçkinler yani soylu ve papazlar on sekizinci yüzyılın ekonomik ve sosyal değişiklikleriyle çökünteye girmemişler. Fiziki olarak yalıtılmışlar. Bu çitleri Normandy’de Manche’de hep görüyorsunuz. Bunlar uğraşsanız da aşır geçemeyeceğiniz, tırmanıp geçemeyeceğiniz çok büyük çitler. İnsanlar kendi köylerinden biriyle veya yakın bir köylerden birisiyle evlenmek durumundaydı. Papazlar hâlâ saygı görüyordu.

Soylu denilen kişi, bir çok soylu ayrılp gitmiş de olsa hâlâ saygı duyulan birisiydi. Köylülerin bir çoğu hâlâ soylulara bazı vergiler ödüyorlardı. İktisadi değişimin yaşandığı bu tür bir burjuva dünyasıyla tek bağlantıları vergi toplama işini [iltizam] üstlenen ve nefret ettikleri bu insanlar vasıtasıylaydı. Bir de köy yerine parça başı iş yaptıran ve köylüleri kandırmayı meslek edinmiş adamlar vardı. Bu adamlar “Geçen sefer sana beş sous veririm demiştim ama bu işi yapan o kadar çok kadın var ki; bu sefer üç vereceğim; ister beğen ister beğenme! Çeker giderim ve benim için yaptığın kumaşları da almam. Canın isterse.” Diyebiliyorlar. Soylular adına vergileri toplayanlara ne demeli?

On sekizinci yüzyılda benzer bir ekonomik değişim yaşamış olan Loire Nehri boyunca, insanlar bu yeni gidişatı benimsemişlerdi. Monarşi fikrinden vazgeçmeye razıydılar. Yatağa gitmeden önce hepsinin İncil’i değil de Rousseau’yu okuduklarını söylemek çok zor, ama gidişatı etkileyecek çok önemli değişikliklerin olduğunun farkındaydılar. Fransız Devrimi’nin en önemli anlarından bir tanesi—bu hatırlamaya değer bir şey, bununla ilgili kitapta okuyabilirsiniz—Fransız ruhban sınıfının sivil yapılandırılmasıdır. Devrimciler senin parasız pulsuz olduğunu biliyor. Bunu biz de biliyoruz. Monarşi tamamen meteliksiz; parayı nereden bulacaksın. Kimde para var?

Aslında, Fransa’yı terk eden soyluların parası var; çünkü bir sürü mülkleri var, özellikle de Brittany’de, Burgundy’de ve Ile de France’da, Paris civarında. Kilisenin de muazzam miktarda parası var; dünyanın arazisine sahip. Ne yapıyorlar? Esas olarak Kilise’yi ulusallaştırıyorlar—bunun ayrıntılarını kitapta bulabilirsiniz—ve halkı Fransız Devrimi’ne ve ulusa yemin etmeye zorluyorlar. Fransa’nın bazı bölgelerinde, özellikle de Devrim’e karşı koyanların bulunduğu yerlerde, papazlar yemin etmiyorlar. Reddediyorlar. Bunlara gayri-meşru, İngilizce deyimle non-juring, J-U-R-I-N-G, yani yemin etmeyen papaz diyorlar. Fransa’nın diğer yerlerinde papazlar gayri-meşru denmektense yemin etmeye razıydılar.

Bu önemli. Eğer haritaya bakacak olursanız, bu durumu kantonlara göre, yani her bir bölgenin içindeki kantonlara göre görebilirsiniz. Bütün bunları açık renkteki Brittany ve diğer devrimci yerlerde görebilirsiniz. Bu Fransız Devrimi’ne karşı koyan insanların bulunduğu yerlere tam olarak karşılık geliyor. Ama ruhban sınıfı hâlâ büyük bir nüfuza sahip; soylular da öyle. İster o zamanlar İngiltere’de yaşıyor olsunlar, ister Avusturya kontrolündeki Güney Hollanda’da, isterse de Rhineland veya Alman prensliklerin bir tanesinde. Bu yetmez. Bu yeterli değil. Bunu gerçekten daha net görmek lazım. Bu da kazaya göre. Bu daha iyi bir harita.

Görüyorsunuz ki; burada Fransa'nın orta kısımlarında , bizim köy dahil, papazlar Fransız Devrimi'ne bağlılık yemin etmeyi reddettiler. Ama Brittany ve Normandy'de topluca yemin ettiler. Alsace ve Lorraine'de topluca yemin ediyorlar. Fransa'nın kuzeyinde de topluca. Tamam, bu iyi. Bu enteresan. Pekâla burada neler oluyor? Ne oluyor? Gidişat niçin böyle? Mesele insanların toplanıp hep birden “Devrim’e bağlılık yemini içmeyelim. Onun yerine gidip bir kadeh Calvados içelim”demesi değil. Daha önemli değişiklikler oluyor.

“Hristiyanılaşdırma” kelimesinin, ki bunu da web sitesine koydum, iki anlamı var. Bir tanesi devrimcilerin kiliseye karşı başlattıkları kilise çanlarını eritmek falan gibi şeyleri içeren bir kampanya. Diğeri de takvimi değiştirmek, yani artık Ocak, Şubat, Mart, değil de onların yerine Germinal, Thermidor ve Ventose gibi rüzgarla, bitkilerle ve tarımsal takvimle ilgili ay isimleri koymak. Bu hristiyanılaşdırma sürecinin bir parçası; ama esas mesele bu değil.

Esas mesele, Devrimin benimsendiği yerlerde, eskiden beri varolagelen dinin ipten yani tehdit altında olması meselesi. Gerçekten büyük bir tarihçi olan dostum Michel Vovelle hristiyanılaşdırma süreci üzerine bir kitap yazmıştı. Provence'ın bir bölgesini inceledi. İnsanların paralarıyla ve vasiyetleriyle neler yaptıklarına baktı. Rahip veya rahibe olan insanların sayılarına baktı. Bir sürü şeye baktı; mesela kaç kişinin Katolik Kilisesi'nde olması gerektiği gibi doğumdan sonra en geç üç gün içinde çocuklarını vaftiz ettiklerine baktı. Bulduğu şey şu; kilisenin rolüne zarar veren ve onun sıradan insanların hayatında oynadığı rolü azaltan şey Devrim değil. Bu halihazırda olmuştu. Bu karşı-Reformdan yani Katolik Reformundan sonra başlamıştı. 1730'lar ve 1740'larda bu süreç son sürat devam ediyordu.

Burada büyük ve önemli eğilimleri yansıtan siyasi bir davranış görüyoruz. Diğeri bir yol, piskoposların vaazlarına bakmak. Halkın çocuklarına nasıl isim verdiklerine bakılabilir. On dokuzuncu yüzyılda mesela, [insanlar] çocuklarına yerel azizlerin isimlerini artık vermeye başladılar. Bu diğeri iyi bir gösterge. Veya Fransa'da artık insanlara Mary Magdeleine isminin verilmediğini veya Limousin bölgesinde olduğu gibi Marcel veya Léonard isminin artık verilmediğini görüyoruz. Bunlar yerel azizler. Özellikle Brittany ve Poitou gibi karşı-devrimci yerlerde, esas hikaye yaşanan büyük değişimlerdi. Neticede, demeye çalıştığım şey dinin hiç tartışmasız Devrimi desteklemek veya ona karşı koymak için en önemli sebep olduğudur; bu özellikle Kamu Güvenliği Komitesi masa etrafında toplanıp büyük kararlar verdiği radikal devrim için böyleydi.

Teröre ilişkin ne diyebiliriz. Teröre dair yorumlar esas olarak şöyle. Birincisi, çok fakir olanların sosyal olarak kendilerinden daha iyi durumda olanların kanını dökmesi gibi bir yorum var. Bu pek anlamlı değil. İkincisi, cumhuriyeti korumak için refleksiyle gerçekleşen bir eylem deniyor. Bu daha anlamlı; 1930'larda henüz daha sayısal tarihçilik ortalıkta yokken birisi bir araştırma yapıyor. Donald Greer isimindeki bu adamcağz “terör kurbanlarına bir bakalım” diyor. Buldukları bizim başladığımız noktayla çok uyum içinde; o da Maximilien Robespierre ve onun Devrimi koruyup kurtarma çabaları. Pek çok insan teröre maruz kalıyor; infaz edilen papaz ve soyluların yüzdesi yüksek; Fransız nüfusunun içindeki ruhban sınıfının ve özellikle de soyluların sayısının düşük oranda olduğu düşünülürse. Hapis cezası alan, kafalarını giyotinin küçük penceresine sokan, Lyon'daki gibi kurşuna dizilerek idam edilen insanların büyük bir kısmı köylüler ve esnaftandı.

Neden? Çünkü Fransa’da diğer sosyal gruplara kıyasla daha fazla köylü ve esnaf var; hepsinden fazla köylü var. Bunu bilmek çok önemli çünkü Fransız Devrimi sırasında terör olayları daha ziyade mücadelenin yoğun olduğu yerlerde gerçekleşiyor. Savaşı yansıtıyor, monarşilerin profesyonel askerleri ya Fransa’nın kuzeyinde ya da Fransa’nın doğusunda çarpışıyorlar. İç savaşı yansıtıyorlar. Bir çok insan savaştığı veya savaş alanındaki askeri kuvvetlerin işesine yardım ettiği için öldürüldü veya idam edildi. Dostum David Bell’in iddia ettiği gibi bunun bir kısmının ilk genel harbi temsil ettiğini söylemek mümkün. Napolyon’a geldiğimizde bundan daha fazla bahsedeceğim. Bu enteresan bir konu.

Her neyse, bütün olan biten korkunç olaylara rağmen, Nantes’a rağmen, hapishanelerdeki katliamlara ve Paris’teki Eylül katliamlarına rağmen, terör öyle planlanmış veya kendiliğinden ortaya çıkmış bir şey değil; biraz her ikisi de. Bunun bir mantığı var; bu da Devrim’i kurtarmaya çalışmakla alakalı bir şey. Robespierre’e dönecek olursak; [ilgili yeri bulmak için kağıtlarını karıştırıyor], Robespierre’i öldürmeye çalıştılar, tabi ki terör daha planlı bir hale geliyor. Saint-Just ve diğerleri gibi onda da bir eğilim vardı, “eğer bir kez daha terör estirirsek, bir tur daha, sonunda Devrim’i kurtaracağız ve her şey yoluna girecek” diye düşünüyordu. Meclis’teki herkes etraflarına şöyle bir bakıp, mantıklı bir şekilde, “bir sonraki kurbanlar” biz olabiliriz diye düşünüyordu.

Gittikçe daha yorgun ve bitab düştü. Hiç bir zaman heyecan veren bir konuşmacı değildi; ama sanki hiç kendisinin duyulmasını istemiyor gibiydi. Hayatına iki kere kast edildi. Sonunda şartlar Jokoben Kulübe ve kongreye gitmeye onu zorladı. Babası ve annesinin ölümüne dair kendi çocukluğunda hissettiği suçluluk, ilk suçluluğun ölümü ve devrimci ölümsüzlüğü seçmesinin sebebi olduğunu iddia etmek mümkün. Münzevi, çekingen ve yalnız kalmayı seven birisi için, gittikçe daha fazla öyle oldu ve hareket edemeyecek duruma geldi. 1794’de Thermidor ayında, kendi akıbetiyle, kendi ölümüyle ilgili olarak gittikçe daha fazla kaygılanmaya başladı. Diyor ki: “takdiri ilahi beni suikastçıların elinden çekip almayı uygun bulduysa, bu benim kalan anlarımı daha faydalı şekilde kullanmamı sağlamak içindir.”

Kongrede insanlar ona her köşeden bağırırken o sadece anlaşılmaz bir şekilde mırıldanıyordu. Thermidor ayın sekizinde kürsüye çıktığında, Robespierre için inanılmaz beceriksiz sayılacak bir konuşma yapıyor. “Kalbimi yükten kurtarmam gerekir. Herkes bana karşı ve benimle aynı ilkelere sahip olanlara karşı bir birlik içinde. Ulusun hangi dostu artık hizmet etmesine izin verilmeyen bir ulusa hizmet etmek ister? Niçin birisi hile ve fesatın sonunda doğruya karşı zafer kazanacağı bir düzenin içinde kalmak ister? Bir insan nasıl korkunç bir şekilde birbirini takip eden bu hainleri görme işkencesine katlanabilir?”

Belki de kendi ölümünün vatanseverleri yani özellikle orta ve doğu Paris’in semtlerinde, mahallerinde Sans-Culotteları gaza getireceğini düşündü. On bir kez ona bağırıyorlar; insanlar “kahrolsun despotlar” diye bağırıyor. Sadece “ölümü hak ediyorum” diyor. Kardeşiyle ve Cothon ile ayrılıyorlar ve Belediye binasına gidiyorlar; aynı bina orada değil ama belediye binası aynı noktada. Üst katta bekliyorlar. Arada sırada birisi gelip ona “niçin gidip bölgeleri canlandırmıyoruz? Burada büyük risk altındayız” diyor. Onlar sadece oturuyor. Bu odada oturuyorlar. Bütün gece orada oturuyorlar. Sonunda, en nihayetinde komplonun içindeki askeri birlikler merdivenlerden yukarıya çıkıyor.

Couthon tekerlekli sandalyesinde kaçmaya çalışıyor, sandalyesi merdivenlerden sağa sola çarparak aşağıya yuvarlanıyor. Robespierre ya bir tabanca alıp kendisini çenesinden vuruyor ya da çenesinden vuruluyor. Üstünden kanı silmeye çalışmak için zaman harcıyor; çünkü temiz beyaz renkler konusunda takıntısı var. Ona ne yapacaklarına karar verene kadar, bir noktada bir masanın üzerinde uzanıyor ve parmağıyla işaret ediyor, Saint-Just ile birlikte insan ve vatandaş hakları beyannamesine işaret ediyorlar. “Bunu biz yaptık” diyorlar. Gerçekten onlar yaptı.

Kendilerini Conciergerie’ye götürülmüş, bugün hale yerinde olan Conceirgerie hapisanesinde buluyorlar. Artık bir hapisane değil. Avignon ve Mont Saint-Michel ile birlikte Fransa’daki üç büyük gotik binadan bir tanesi. Tabi ki, mahkemesi, kendisi nasıl Devrim düşmanlarına yapıyorsa aynı şekilde hiç bir savunmaya izin verilmeksizin çok kısa sürüyor. Uzun saç giyotinin bıçağını hiç bir şekilde yavaşlatmasın diye ertesi sabah saçının arkasını kırıyorlar. Alıyorlar, bir yük arabasına koyuyorlar; çünkü Paris boyunca işlek bir cadde yok. Devrim Meydanı diye bir yere götürüyorlar; şimdi Place la Concordia deniyor; evinin önünden geçiriyorlar; kaldığı ve hayatının en mutlu anlarını geçirdiği marangozun evinin önünden...

Sanson’la tanışacağı Devrim Meydanı’na yaklaştıkça; bütün cellatlara bu ad veriliyor, bu kanla ilgili bir meslek. Kasaplar gibi, hep aralarında evleniyorlar. Şehrin surlarının dışında yaşıyorlar. Sanson ile karşılaşacak. Oraya geldiğinde kadınların ve erkeklerin hepsinin çok güzel giyindiklerinin farkına varıyor. Oraya yaklaşırken kalabalık ona hakaret dolu sözler söylüyor, küfürler ediyor. “Kahrolsun maksimum”, “Kahrolsun ekmeğin fiyatının maksimumluğu.” Bu çok farklı bir kalabalık. Binlerce insan dinlemeye, önlere gidip son sözlerini yakalamaya, kafasının aynı XVI. Louis ve Marie Antoinette’e yapıldığı gibi kesildikten sonra havaya kaldırılmasını görmek istiyorlar. Saint-Just’un ve Robespierre’in emriyle infaz edilirken, “Kafamı havaya kaldırın. Çok makbul bir kafa” demiş Danton—veya bunun gibi bir şey.

Çenesini tutan ve gevşeyen sargıdan kan akarken Sanson’un karşısına çıkıyor. En sonunda kafasını giyotinin küçük pencersine soktuklarında bile hâlâ çenesinden oluk gibi kan akıyor. Bilmek çok zor; kafası aşağıdayken yukarı bakıp bakmadığını bilmiyoruz. Kafasını kaldırdığında despotların despotunun, Devrim’i kurtaran adamın veya onlardan birinin infazını seyretmek için çatılara—Wrigley Field’in tam karşısında yaşıyormuş gibi düşünün—iyi bir para ödeyerek izdiham yaratan insanları görecek. Söylemesi çok zor. Bakış açımıza bağlı. Ama kesinlikle diyebiliriz ki Robespierre ona işkence eden bir varlığı terk etmenin, Devrim için—ümit ettiği gibi—devrimci ölümsüzlüğü kazanmanın getirdiği bir rahatlama nefesi aldı; ama belki de aynı zamanda, Arras’da yıllar önce annesinin ölümünden kaynaklanan bir borcu ailesine ödemenin getirdiği bir rahatlıktı bu. Çarşamba günü görüşürüz.